

Media ana dilimizin aynasıdır

Dublyaj filmlərində dil yanlışlıqları

“Xalq qəzeti” ilə Dövlət Dil Komissiyası yanında Monitoring Mərkəzinin birgə layihəsi əsasında şifahi və yazılı kütləvi informasiya vasitələrində, eləcə də xarici filmlərin dublyajı zamanı yol verilən və qeydə alınıb sistemləşdirilən nöqsan və yanlışlıqları ardıcıl olaraq media qurumlarının və oxucuların diqqətinə çatdırırıq. Bu dəfə dublyaj filmlərində rast gəlinən səciyyəvi leksik pozuntuları təqdim edirik. Xatırladıq ki, monitoringə dövlət büdcəsi ilə maliyyələşən televiziya kanallarından AzTV, İTV, İdman TV, özəl kanallardan Space TV, ATV, Xəzər TV, ARB, ARB 24, region kanallarından isə ARB Günəş-də yayımlanan dublyaj filmləri cəlb olunub..

Leksik norma pozuntuları

Azərbaycan ədəbi dilinin daxili imkanları hesabına sadə fikirlərdən tutmuş ən mürəkkəb mülahizələrə qədər hər bir ifadəni daha aydın və dəqiq şəkildə tamaşaçı kütləsinə çatdırmaq olar. Təəssüf ki, ümumişlək leksikamızda qarşılığı olmasına baxmayaraq, əcnəbi sözlərdən rahatlıqla istifadə olunur:

Sən **dəfiləyə (podiuma)** çıxmısan? (bədi film).

Görüşüm var, **dantistlə (stomatoloqla)** (bədi film).

Hamburqlu **pastır (keşiş)** deyir ki, nümayiş iştirakçıları **çox qarışıqdır (müxtəlifdir)** (sənədli film).

Lakin o, arıq olsa da, **güclü*** idi, burada **qarson (ofisiant)** işləyirdi (sənədli film).

Sezar səni ən kiçik, ən uzaq və ən vəhşi əyalətin **prakuraturu (prokuroru)** təyin eləyəcək (bədi film).

Mən, mən **əlbəşəçi (dərzi)** işləyirəm (cizgi filmi).

Leksik norma pozuntusu kimi qeydə alınmış bu sözləri təhlil edərkən aydın olur ki, “**defile**”, “**dantist**” fransız mənşəli sözlərdir. “Defile” dilimizin lüğət tərkibində artıq vətəndaşlıq statusu qazanmış “podium” sözü ilə əvəz oluna bilər. “**Дантист**” rus dilində, “**garçon**” fransız və italyan dillərində, “**prokurator**” polyak dilində, “**pastır**” latın mənşəli olub ingilis dilində istifadə olunan sözlərdir. “**Əlbəşəçi**” sözü isə əlbəşə+çi modeli ilə düzülərək **paltar biçən şəxs (dərzi)** mənasını ifadə edir. Eyni zamanda ayrılıqda norma pozuntusu təsiri bağışlamayan, lakin videogörüntü zamanı situasiyanı dəqiq ifadə etməyən dil vahidlərinin işlənməsinin şahidi olur:

Dilan, mənəcə, sən **çox gözəl idin (çox gözəl rəqs edirdin)** (söhbət Dilanın xarici görünüşündən yox, rəqsindən gedir) (cizgi filmi).

Biz **ingilislər*** bir-birimizə **çox oxşayırıq**, ayırmaq olmur, **gözləri*** mavi, **dişləri*** əyri. Siz **qəşəngsiniz, çox qəşəng (çox yaraşığılınız)** (burada qadına deyil, məhz kişiyyə tərif söylənilir) (bədi film).

Qorxudan (həyəcandan) huşumu itirəcəyəm, madam, mən yalan danışa bilmirəm (bədi film).

Lazımı mənanı dəqiqliklə verməyən və tam olaraq yerində işlənməyən ifadələr də qeydə alınmışdır:

O **doldurma (enerjiyükləmə)** məntəqələri olmayan bölgələr üçün idealdır (sənədli film).

Və əyər nəqliyyat vasitəsinin, belə **diyək**, fərqli və ya təhlükəli **davrandığını (hərəkətini)** görsəm, qırmızı düyməyə basacağam (sənədli film).

Tamamilə yeni “Audi R8 ... RWD”ni sürəcəyəm. Bir **partlayış (sensasiya)** olacaq (sənədli film).

Axmaq (yöndəmsiz) kostyumdur (bədi film).

Qəzəb üstünə* tez-tez quru odun atılan ocağa bənzəyər, beləcə, alovlanıb özünü **itirər (kül edər)** (bədi film).

Bu ağılı sənə hansı şeytan **piçıldadı (öyrətdi)**? (bədi film).

Nöqsanlı (zədələnmiş) kaktus **armudlarını*** əsas dəstədən çıxarıb püre istehsalına göndərirlər (sənədli film).

Düzdür, mən idmançı deyiləm, **ama** mən də belə eləmək istərdim. **Diskburaxma (disk atma)**? (bədi film).

Nə **diyirdim**, əladır. Bu da sizə **raketbol**. Oo, **bravo, bravo (afərin, əhsən)**! (bədi film).

Bədi filmdə rast gəldiyimiz hər iki nümunədə də informasiya tam dəqiqliyi ilə tamaşaçıya çatdırılmır. Birinci nümunədəki “disk buraxma” söz birləşməsi rus dilində “метание диска”, türk dilində “disk atma”, ingilis dilində “discus throw” kimi işlədildiyinə görə, azərbaycan dilində də bu ifadənin “disk atma”, yəni idman yarışının adı kimi və “raketbol” sözünün də kiçik əl raketkəsi və kiçik ağır topla dörddivarlı həndbol kortunda oynanılan idman növünün adı kimi verilməyini,

eyni zamanda idman terminləri izahlı lüğətinə əlavə edilməyini məqsədemüvafiq bilirik.

Cizgi filmləri nümayiş olunarkən çatdırılan informasiya xüsusilə nəzərə alınmalıdır. Burada istənilən situasiya sadə dildə çatdırılmalı, maarifləndirici xarakter daşmalı, eyni zamanda uşaqlar üçün anlaşılıqlı olmalıdır:

Mis Baradey, bu, bizim **keçdiyimiz xoreoqrafiya (öyrəndiyimiz rəqs elementləri)** deyil (cizgi filmi).

O zaman mən sizdən artıq dərəcədə xahiş eləyirəm ki, mənim **dərs keçdiyim xoreoqrafiya üzrə (öyrətdiyim kimi)** rəqs **edəsiniz*** (cizgi filmi).

Və Hemi **səylə***, **səbrlə***, səriştə və **bacarıqla*** (izafi) **işləməyə*** **başladı*** (cizgi filmi).

Blaster, ağzının suyunu **yığışdır (sil)**. Əla **şeydir (görünür)** (cizgi filmi).

Ağıllı (doğru) arqumentdir (cizgi filmi).

Bəsməsələn, **saçlarım***, hələ **ayaqlarımdakı**, əllərimdəki **dırnaqlarım**. Sən haqlısan. **Onlar* böyüyür (uzanır)** (cizgi filmi).

Biz fikirləşdik ki, dama qalxmaq olar. Işıq olmadığı üçün **ulduzlar*** çox parlaq **olacaq (görünəcək)** (cizgi filmi).

Monitoring zamanı diqqəti cəlb edən məqamlardan biri də informasiyanın doğru verilməməsidir:

Məsələn, haraya? **Fica (Fici)** adalarına. **Fica (Fici)** hansı cəhənnəmdədir? Floridanın **yanında (yaxınlığında)**? (bədi film).

Cümləni təhlil edərkən **Fica** adalarından deyil, **Fici** adalarından söhbət getdiyi məlum olur.

Hər bir dilin lüğət tərkibinin inkişafında və zənginləşməsində həmin dilin daxili imkanları ilə bərabər alınma sözlər də önəmli rol oynayır. Bu mənada dublyaj filmlərində tərcümə zamanı yaradılan yeni söz və ifadələrin işlədilməsi dilimizin inkişafı və lüğət tərkibinin zənginləşməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir:

Günah bəy ağıllı bir **qaladardır** (bədi film).

Bu necə **pizzaxanadır**, cəmi bir növ pizza var, həm də dadsız, dudsuz (cizgi filmi).

İzlədiyimiz nümunələrdə “qaladar, pizzaxana” kimi sözlərinin Azərbaycan dilinin lüğət tərkibində öz əksini tapmamasına baxmayaraq, bunların dilimizə daxil olması qənaətbəxşdir. Azərbaycan dilinin söz yaradıcılığında isim+dar düsturu ilə düzələn bir çox sözlər bilirik. Məsələn: xəzinədar (xəzinəyə nəzarət edən şəxs), anbardar (anbara nəzarət edən şəxs) və sair sözlər orfoqrafiya lüğətində öz əksini tapmışdır. “Qaladar” da qalanın mühafizə işlərinə nəzarət edən şəxsdir. Həmçinin restoran, kafe, çayxana, yeməxana sözləri dilimizin lüğət tərkibində öz əksini tapdığı halda, “pizzaxana” sözünün də leksikonumuza daxil olmasını münasib hesab edirik. “Pizzaxana və pizza” sözlərinin mənbə dildə olduğu kimi tələffüz olunmasını isə təqdir edirik.

Günəl HACIYEVA,
Dövlət Dil Komissiyası yanında
Monitoring Mərkəzinin aparıcı
mütəxəssisi